

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ ІМ. Г.Е. ВЕЙНШТЕЙНА

МАТЕРІАЛИ

VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

11 – 13 жовтня 2018 р.

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА

ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

м.Одеса

УДК: 338.43:316.502(477)

Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку ХХІ століття. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції 11-13 жовтня 2018 р. Одеса: Одеська національна академія харчових технологій, 2018. – 327 с.

У матеріалах конференції знайшли відображення економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку ХХІ століття. Були запропоновані шляхи вирішення найактуальніших та нагальних проблем багатьох сфер сучасного бізнесу та новітні управлінські технології в сучасних турбулентних умовах існування підприємств. В доповідях особлива увага приділялась прикладному характеру досліджень та їх впливу на поліпшення економічної ситуації в країні.

Науковий редактор Каламан О.Б. – директор ННПЕіМ ім.Г.Е.Вейнштейна ОНАХТ

Редакційна колегія:

Агеева І.М. - к.е.н., доц., Басюркіна Н.Й. - д.е.н., доц., Купріна Н.М. - к.е.н., доц., Лагодієнко В.В. – д.е.н., проф., Немченко В.В. - д.е.н., проф., Павлов О.І. - д.е.н., проф., Рогатіна Л.П. - к.с.н., доц., Савенко І.І. - д.е.н., проф.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Одеської національної академії харчових технологій протоколом № 2 від 02.10.2018 р.

Матеріали додаються за оригіналами рукопису

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст та сутність наданих матеріалів

национальностей: украинцы, болгары, гагаузы, албанцы, белорусы, русские, молдаване, татары, армяне, ромы... Такое национальное многоцветье располагает к развитию и этнографического туризма. Богатые и своеобразные национальные кухни уже прекрасный повод для организации гастрономических туров в сочетании с народными традициями и обычаями. Уже есть полюбившееся всем заведение в Болграде «Балкански ястия», основывающееся на изготовлении различных мясных изделий по рецептам народов, населяющих Балканский полуостров: болгар, македонцев, сербов, др. Это отраднo. Но на фоне своих имеющихся возможностей этого очень мало. Поэтому помимо всех хороших дел, возникают и проблемы: законодательная база отстаёт от темпов и тенденций развития туризма. Оно, законодательство, должно соответствовать европейскому: туризм не имеет границ и национальностей.

Нет пока что сбалансированной работы между бизнесом, властью, учебными заведениями и общественными организациями для разработок общего продукта и развития туристического потенциала. Не так давно была выработана и презентована новая концепция развития туристической отрасли в одесском регионе. Одними из основных аспектов развития туристической отрасли, кроме поддержки регионального производителя и защиты интеллектуальной собственности, являются и привлечение инвестиций в область, и развитие туристической структуры. Структура туристического развития в нашем регионе может быть представлена в таких направлениях: гастрономическое, экологическое, этнографическое, народно-праздничная обрядность, фольклорные фестивали, праздники молодого вина, и др. Многоязычие, языковые диалекты, звучащие ещё полномерно в Болградском, Измаильском, Килийском районах — явления, представляющие огромный интерес для туристов и для учёных-диалектологов. Они дают уникальную возможность для развития и образовательного туризма в регионе на базе придунайских городов Измаил, Вилково, Килия и Болградского района. Такой туризм должен развиваться с ориентировкой на новую систему образования, которая будет способствовать вхождению в мировое образовательное пространство. Для успешного развития этих программ необходима четкая взаимосвязанная работа между властями и структурами, развивающими туризм. Для того, чтобы превратить туризм в конкурентоспособную и высокорентабельную отрасль, существенно влияющую на социально-экономическое развитие региона, нужна государственная поддержка в создании условий для её полноценного развития. Это инвестиции частного и государственного характера, чёткая законодательная база, защищающая и регулирующая развитие туристического бизнеса.

КОНЦЕНТРАЦІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ: ПЕРЕДУМОВИ, РИЗИКИ ТА НАСЛІДКИ

Купінець Л.Є., д.е.н., професор

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Сільськогосподарські землі в Україні займають 70,8% території (42726,4 тис. га), в тому числі 68,8% сільськогосподарські угіддя, з яких 53,9% - рілля (станом

на 1.01.2016 р.), які виступають найціннішим ресурсом країни, призначеним для виробництва сільськогосподарської продукції. Землеволодіння та землекористування є сукупністю ділянок землі, які за своїми природними властивостями неоднорідні і різняться за рівнем якості. Зростання антропогенного тиску та розпаювання земель суттєво впливає на стан довкілля, зокрема на якість земель сільськогосподарського призначення, більше половини з яких зазнають негативного впливу нераціонального господарювання, ерозії, засолення, перезволоження, забруднення, порушення структури угідь тощо. Всі ці далеко неоднозначні антиекологічні процеси мають складні наслідки, ведуть до зниження родючості земель та погіршення якості продукції і повинні бути зупинені за рахунок переходу до екологічно безпечного землекористування. Одним із шляхів є концентрація земель, які зберігають високі природні властивості та спроможність віднесення або поступового переведення до складу екологічно чистих.

У відповідності до Земельного кодексу України використання земель, як основного національного багатства країни, базується на принципах раціонального господарювання, охорони та пріоритету вимог екологічної безпеки [1,Р.1,Гл.1, Ст.5]. Незважаючи на екологічну нестабільність землекористування в Україні, проблема забезпечення раціонального використання і охорони земель поступається за своєю значимістю питанням власності на землю та її обігу. Програмні документи, які порушують питання землекористування на жаль не реалізовані, здебільшого з причин відсутності механізмів їх реалізації. Поглиблює проблему й те, що у процесі землеустрою сільськогосподарських землеволодінь та землекористувань в обов'язковому порядку не встановлюються територіальні природоохоронні та еколого-технологічні обмеження (обтяження) у використанні земель. Так за даними державної експертизи земельпорядної документації не більше 4% господарств, що мають у господарському використанні земельні ділянки площею понад 100 га включали в проекти землеустрою еколого-економічне обґрунтування типів і видів сівозмін з урахуванням спеціалізації сільськогосподарського виробництва, схеми чергування сільськогосподарських культур у сівозміні, проектування полів сівозміни, плану переходу до прийнятної сівозміни, а також впорядкування угідь. Між тим проекти землеустрою повинні розроблятися за заявою землевласників або землекористувачів для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища і покращання природних ландшафтів [2,Р.5,Ст.52]. Одним із принципів землеустрою є забезпечення пріоритету вимог екологічної безпеки, охорони земельних ресурсів і відтворення родючості ґрунтів, продуктивності земель сільськогосподарського призначення, встановлення режиму природоохоронного призначення [2,Р.1,Ст.6].

Концентрація сільськогосподарських земель - потенційна проблема у сфері земельних відносин в Україні, яка стосується прозорості процесів отримання великих земельних ділянок агрохолдингами та екологічних наслідків концентрації. Цю проблему слід відрізнити від концентрації екологічно чистих земель та земель, яким можливо надати статус екологічно чистих. Зауважимо, що ці процеси мають ресурсну та економічну спільність, але цілі та наслідки можуть

не співпадати. В той же час диверсифікація виробництва та міцний фінансовий базис агрохолдингів дає підстави для розвитку екологоорієнтованого бізнесу. Великі підприємства виступають не тільки виробниками товарних обсягів продукції, але й надають робочі місця та поповнюють бюджет громад, на території яких розташовані виробничі потужності, що в сучасних умовах привалює над вирішенням екологічних проблем.

Відомо, що в Україні розвиваються процеси укрупнення аграрного бізнесу, що проходить у формі поглинання агрокомпаній, які мають у своєму розпорядженні тисячі гектарів на орендній основі. Цей процес може бути вражаючим, адже за даними статистики перша п'ятірка агрохолдингів світу контролює близько 31 млн га. Кількість агрохолдингів, в тому числі лише з іноземними інвестиціями в Україні зростає, площа земель, що знаходиться в обробітку складає 15%, тобто майже 1,2 млн га знаходиться в господарському використанні у двох найбільших агрохолдингів в Україні. Це надвеликі площі, аналогів яким агрохолдингів ЄС не мають і тому залучають додаткові площі в інших країнах, створюючи дочірні підприємства. Монополізація виробництва ускладнює вирішення екологічних проблем та створює умови, за яких фермерським господарствам конкурувати з холдинговими структурами вкрай тяжко. Наприклад Вінницька птахофабрика – лідер ринку курячого м'яса буде виробляти до 2020 року 560 тис. т, що супроводжується переробкою 0,5 млн голів птиці, до 30 т падіжу птиці на добу, значною кількістю стічних вод, курячого посліду та розвитком супроводжуючих виробництв по виробництву кормів. Зокрема використання земельних ресурсів є виснажливим. Виробництво екологічно чистої продукції може розглядатися як один із напрямків диверсифікації виробництва, що ведеться на доволі великих площах. Найбільш притаманним такий напрямок є для фермерських господарств, які можуть концентрувати землі з особливими характеристиками якості значно меншої площі на придатних землях по всій території країни. Така форма суспільної організації виробництва – дисперсія, дозволяє залучити до використання площі земель, які нецікаві для крупного бізнесу, але залучає до виробництва безпечної продукції окремі порівняно невеликі сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства.

Концентрація сільськогосподарських земель за стандартами якості може розглядатися як процес концентрації виробництва, що тягне за собою збільшення ресурсної бази в цілому, включаючи в першу чергу землю, а також обсягу виробництва та продажу виробленої продукції. Тобто концентрація сільськогосподарського виробництва — це зосередження всіх факторів виробництва – землі, засобів праці і предметів праці, робочої сили й обсягу виробництва продукції на одних і тих же підприємствах, що обумовлює збільшення їх розмірів. Для забезпечення формування сталого сільськогосподарського землекористування земельних масивів прийнято закон, який вступить в силу 1.01.2019 р. та визначить правові та організаційні засади консолідації земель сільськогосподарського призначення [3]. Згідно Ст.1 Закону консолідація – це комплекс заходів, що полягає в економічно обґрунтованому об'єднанні землевласниками та землекористувачами земельних ділянок і земель

сільськогосподарського та несільськогосподарського призначення у єдині земельні масиви, місце розташування, розміри, конфігурація та склад угідь яких забезпечують стале землекористування. По суті створення земельних масивів в даному випадку носить землевпорядну направленість та усуває проблеми, які виникають при використанні товаровиробниками масивів сільськогосподарських земель. (табл.1).

Таблиця 1 – Консолідація та концентрація сільськогосподарських земель: особливості та взаємозв'язок

№	Консолідація	Концентрація
1.	Врегулювання проблеми колективної власності на землю (процеси паювання земель охоплювали сільськогосподарські землі на території сільських рад, а землі колективної власності – дороги між земельними паями, польові дороги, лісосмуги, землі під фермами, водними об'єктами, яких майже 1,5 млн. га, паюванню не підлягали. Зокрема польові дороги використовувались орендарями як рілля, а це майже 400 тис. га).	Укрупнення земельних масивів за ознакою якості
2.	Наявність земель, які не підлягали паюванню, зокрема кормові угіддя.	-
3.	Передача колективними підприємствами земель, що залишилися від паювання у комунальну власність (не всі підприємства пройшли цю процедуру. Закон дозволив додаткове паювання земель колективної власності, які до завершення паювання можуть бути передані в оренду).	Деконцентрація - на базі КСП створюються малі підприємства приватної власності.
4.	Закріплення за лісосмугами основної функції таких земель (лісотехнічна меліорація, захист угідь від ерозії ґрунтів. Ці землі не мали господаря і знищувались. Закон передбачає захист лісосмуг від знищення шляхом передачі їх в оренду на умовах збереження).	Збереження екологічної інфраструктури, яка є невід'ємною частиною агроєколандшафтів, складовою яких є екологічно чисті землі.
5.	Запобігання рейдерству через наявність великої кількості ділянок, використання яких ускладнено за будь-яких причин.	Закон про консолідацію земель сприяє процесу концентрації, оскільки з'являється можливість поєднання або обміну рівноцінних окремих ділянок з метою поєднання в одне поле.
6.	Закон надав право орендарям (за умови оплати орендної плати саме орендарем) укладати взаємні договори суборенди ділянок, розташованих в одному масиві, що об'єктивно мотивує до консолідації.	Будь-який процес поєднання земель сприяє концентрації за умови наявності придатних за якістю земель.
7.	Закон дозволив обмін правами користування із землевласником або землекористувачем, що оптимізує розподіл земельних ділянок та попереджає черезсмужжя.	Сприяє процесу концентрації, якщо такий обмін здійснюється на полях, придатних для реалізації цілі об'єднання окремих ділянок.
8.	Внесення до Державного земельного кадастру відомостей про усі землі сільськогосподарського призначення, встановлення строку договорів емфітевзису до 50 років.	Можливість внесення до Державного земельного кадастру відомостей про землі з особливими характеристиками якості.

Складено на основі використання [3].

Аналіз юридичних норм нового закону свідчить, що землевпорядні функції процесу консолідації цілісних масивів земель несе потенційний екологічний

ефект [4, с.47], а концентрація земель, придатних до віднесення їх до категорії екологічно чистих, дозволяє реалізувати на практиці цю складову.

Концентрація будь-якого виробництва сприяє підвищенню його ефективності та прибутковості, що є позитивною ознакою збільшення його масштабу. Оскільки площа земель з особливими характеристиками якості обмежена, обмежені і масштаби концентрації таких земель, тому утворення надмірних за площею земельних масивів практично неможливе, а тому неможлива і втрата отриманого ефекту через перевищення оптимальних ознак концентрації.

Крім того, господарське використання екологічно чистих земель сприяє розвитку агроєкобізнесу за рахунок посилення розвитку преміум сегменту на ринку продовольства та збільшення попиту на безпечну та якісну продукцію всередині країни та за її межами. Тому процеси концентрації земель с придатними для виробництва такої продукції ознаками якості, набувають інших ознак, пов'язаних не тільки з концентрацією ресурсів, а з формуванням цілісних майнових комплексів, опосередкованим придбанням чи набуттям у власність активів інших підприємств, зміною способу користування активами, управління, розвитком процесів об'єднання суб'єктів господарювання, що працюють в одній сфері. Це надає концентрації інший вимір, що має ознаки економічного поєднання та виділення економічних суб'єктів, що набувають ознак монопольного становища та визначення частки ринку. Але на цьому ринковому сегменті перерозподіл ринкових часток не має ознак порушення економічної конкуренції, оскільки світовий ринок безпечних продуктів харчування майже необмежений. Вважаємо, що монопольне становище на ринку продовольства відбувається не стільки за умови ресурсної концентрації, скільки за умови оптимізації агровиробництва та максимального використання потенціалу земель, що знаходяться в господарському обороті. В цьому випадку сукупний обсяг активів та сукупний обсяг реалізації зростає в грошовому еквіваленті не за рахунок фізичного збільшення ресурсів, а за рахунок високої вартості землі та продукції з особливими характеристиками якості. Для таких підприємств важливим є формування ринку екологічно чистої продукції та отримання статусу суб'єкту такого ринку. Розвиток такого ринку є підставою для зниження цін на продукцію з високими характеристиками якості та безпеки, що стимулює попит і надає нового поштовху для розвитку виробництва. Безумовно, існують і ризики, що будуть гальмувати процеси концентрації екологічно чистих земель. Це високий вартісний бар'єр входження на ринок екологічно чистої продукції, готовність нести певні втрати на перших роках переходу на інший спосіб господарювання, значне прогресування погіршення якості земель, отримання продукції з необхідними показниками якості, що відповідають міжнародним стандартам, відсутність механізмів стимулювання, мотивації та компенсації втрат. Але відповідні превентивні заходи можуть нівелювати можливі ризики та суттєво знизити наступ ризикових подій.

Висновки.

1. Концентрацію земель з високими показниками якості та земель, потенційно придатних до переведення в інший статус за ознаками якості потрібно розглядати як

об'єктивний процес, обумовлений високим попитом на безпечне та якісне продовольство.

2.Формування масивів екологічно чистих земель сприяє не тільки їх збереженню, але й формує місце України на світовому ринку продовольства, як потужного експортера якісної сировини та готових харчових продуктів.

3.Слід очікувати збільшення кількості суб'єктів ринку, що займаються виробництвом якісного продовольства, збільшення розміру земельних площ з ознаками екологічної чистоти. Цей процес прискориться із введенням повноцінного ринку землі і виникненням реальних можливостей придбання окремими аграрними підприємствами землі у приватну власність. Підвищення концентрації може здійснюватися і за рахунок злиття підприємств або приєднання одного із суб'єктів господарювання до іншого.

Література

1.Земельний кодекс України. Документ 2768-III, Із змінами, внесеними згідно із Законом 2314-VIII – Редакція від 01.04.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

2.Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858-IV – Редакція від 01.04.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>

3. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» №2498-VIII від 10.07.2018 р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19>

4.Шворак А., Євсюков Т. Способи та методи консолідації земель сільськогосподарського призначення./ А. Шворак, Т. Євсюков //Економіст, №8. – 2014, с.44-48.

- 114.БОРЬБА С КОРРУПЦИЕЙ – НЕПРЕМЕННОЕ УСЛОВИЕ УКРЕПЛЕНИЯ
СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА 304
Ангелов Г.В., к.с.н., профессор, Шевченко Г.А., к.ф.н., доцент
Хеллаф Нор, аспирантка (Алжир)
- 115.ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ 305
Осадча І. А. ст. викл., Варрар Хуссам студент (Сирія)
- 116.ПАРТИЦИПАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ 307
Мордовець М. В., канд. політ. наук, ст. викл., ЛюВей, студент (Китай)
- 117.МОЛОДЬ У ФОКУСІ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ 310
Іванов Є. В. канд. істор. наук, доц., Сьонмез Кьокхан студент (Туреччина)
- 118.СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ЮЖНОГО РЕГИОНА
ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ 313
Гайдаржи-Ковтун Т.Г., директор кооператива «РЕСУРСКОМПАНИ
КУБЕЙ», координатор Международного форума «Болгарское наследство»
Болгария
119. КОНЦЕНТРАЦІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО 314
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ:
ПЕРЕДУМОВИ, РИЗИКИ ТА НАСЛІДКИ
Купінець Л.Є., д.е.н., професор, Інститут проблем ринку та економіко-
екологічних досліджень НАН України

Рекомендовано до видання Вченою Радою Одеської національної академії харчових технологій протоколом № 2 від 02.10.2018 р.

Підписано до друку 02.10.2018. Формат 60x84/16.

Папір офсетний.

Ум.друк.арк. 18,25.

Тираж 1000 екземплярів.

Видавництво «Студія «Печать»
м.Одеса, п-т Адміральський, 38, офіс № 8
www.pechat.od.ua